

Suburbanizacja w Polsce i polska suburbanizacja w perspektywie socjologicznej. Przykład Dolnego Śląska

Katarzyna Kajdanek
Zakład Socjologii Miasta i Wsi
Uniwersytet Wrocławski
k.kajdanek@uni.wroc.pl

Plan wystąpienia

1. Suburbanizacja

- Problemy definiowania i pomiaru

2. Suburbanizacja w Polsce

- Wymiar ilościowy
- Wymiar jakościowy (cechy i ich empiryczna ilustracja)

3. Polska suburbanizacja

- Cechy i ich empiryczna ilustracja

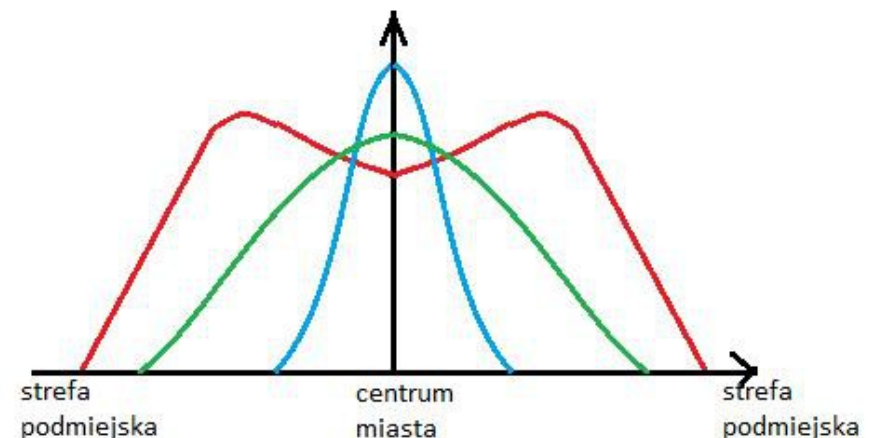
4. Post scriptum – problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

1.1 Definiowanie

Suburbanizacja jako:

- Urbanizacja strefy podmiejskiej – rozszerzanie się atrybutów miasta
- Ekspansja miasta – przemieszczenie ludności (miejsc pracy i usług) do strefy podmiejskiej
- Etap rozwoju aglomeracji – szybszy wzrost liczby ludności na obszarach podmiejskich niż w mieście centralnym

(Lisowski, Grochowski 2009)

1.2. Pomiar

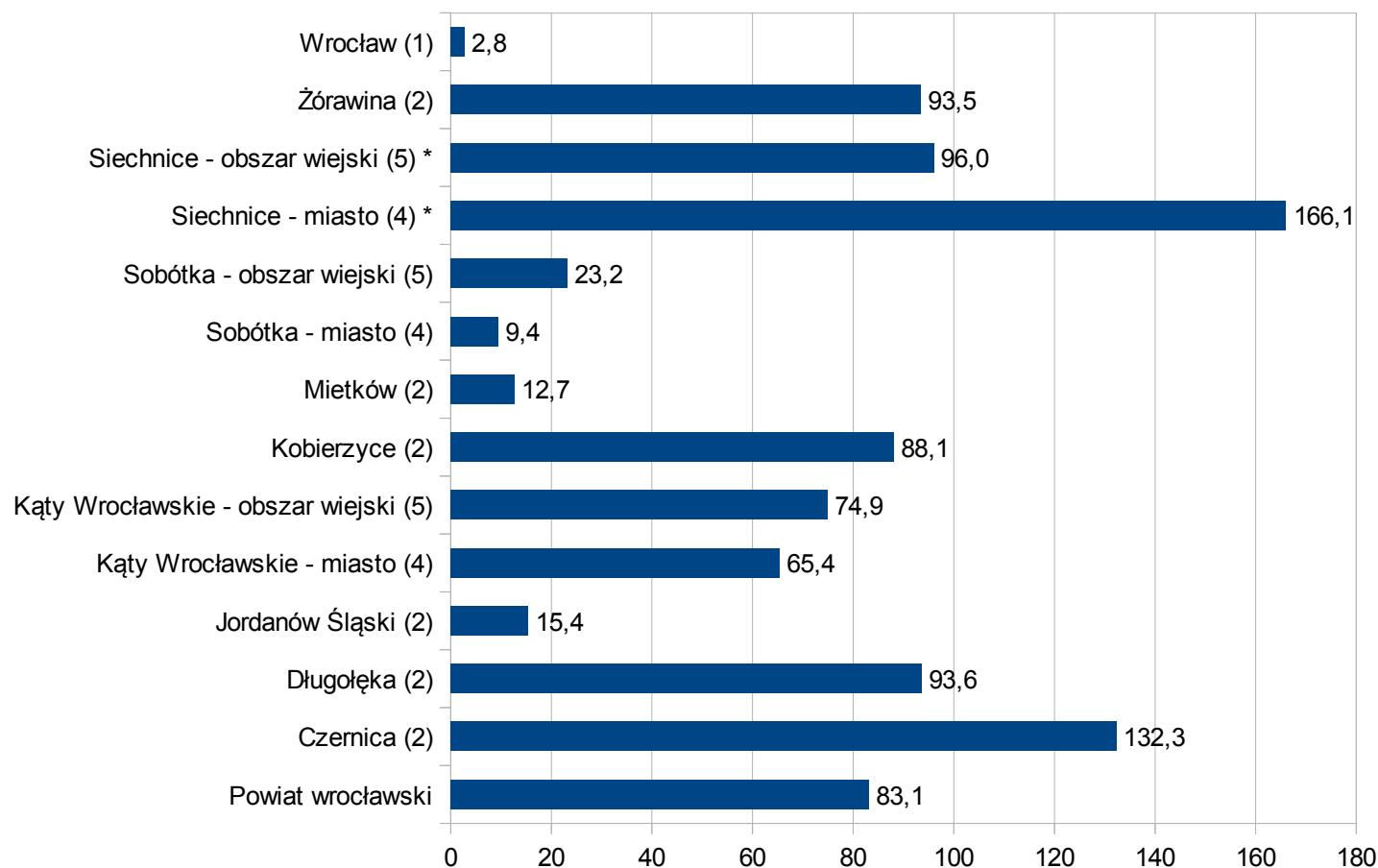
„Istotą suburbanizacji w wymiarze demograficznym jest przenoszenie się [z miast na obszary wiejskie] ludności w rocznikach starszych (25-55 lat), niż w przypadku tradycyjnych migracji (20-35 lat)”

(Śleszyński 2009)

1.2 Pomiar

powiat wrocławski + Wrocław

Suma salda migracji 2009-2012 na 1000 mieszkańców danej miejscowości

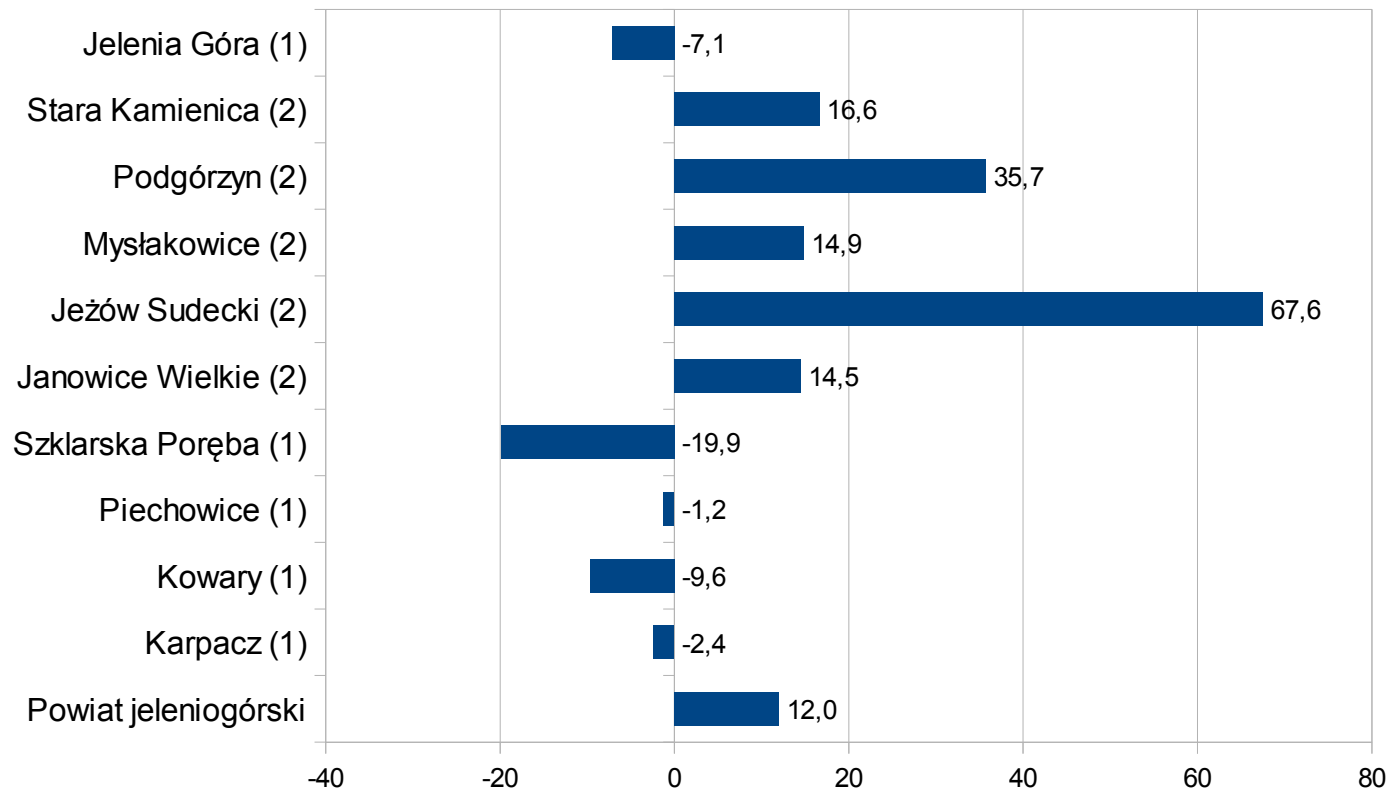

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

1.2 Pomiar

powiat jeleniogórski + Jelenia Góra

Suma salda migracji 2009-2012 na 1000 mieszkańców danej miejscowości

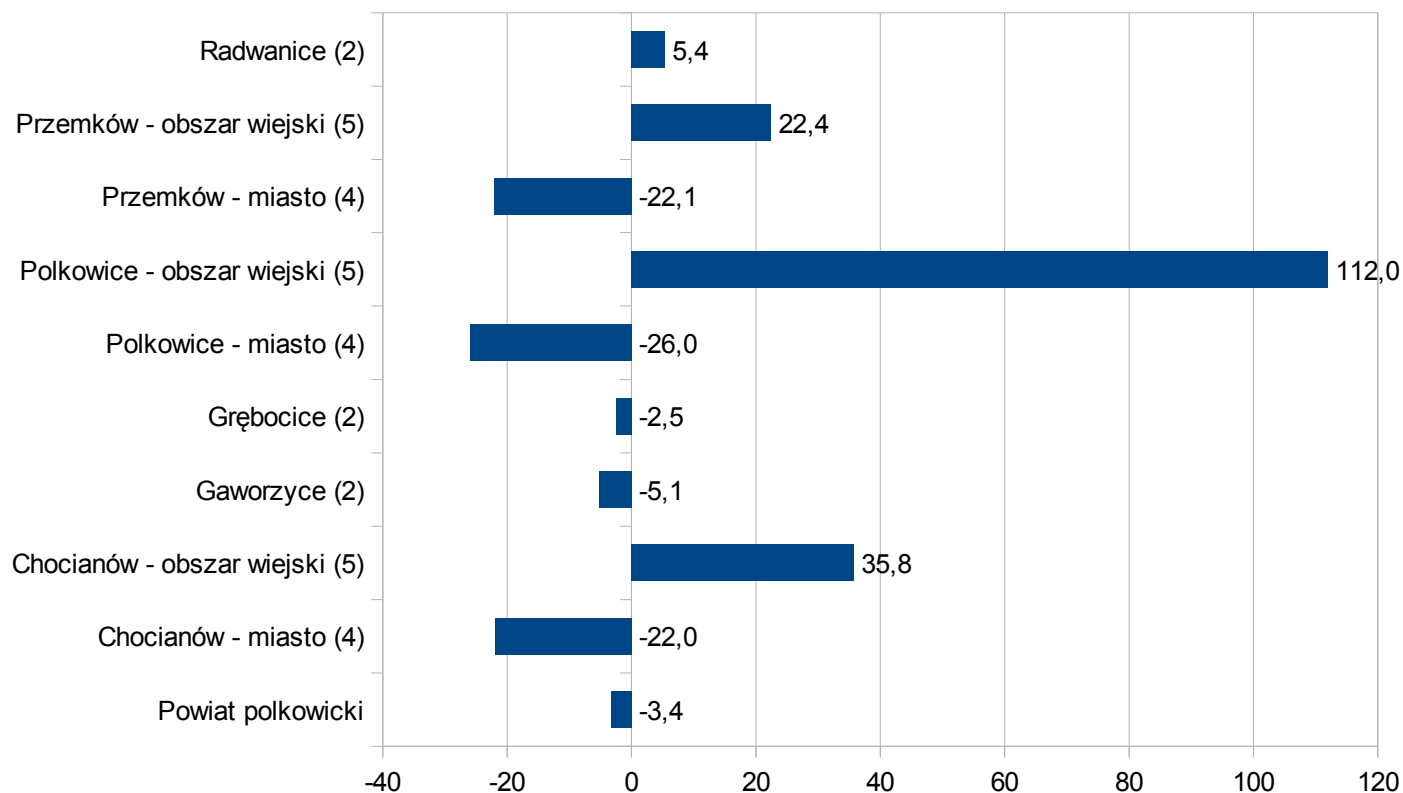

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

1.2 Pomiar

powiat polkowicki

Suma salda migracji 2009-2012 na 1000 mieszkańców danej miejscowości

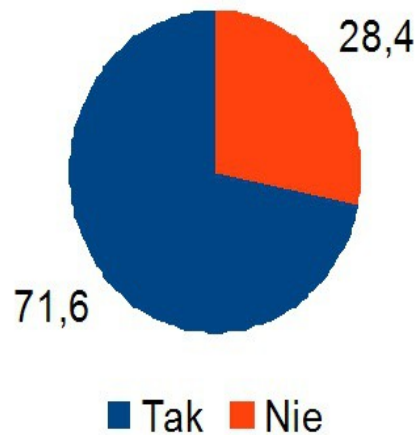

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

1.2 Pomiar

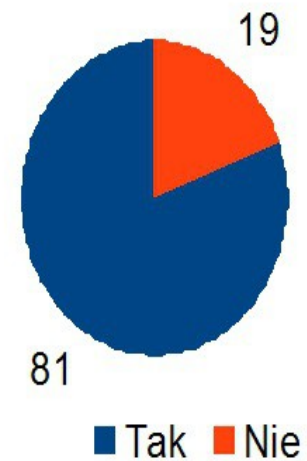
Zameldowanie głowy GD - suburbia Wrocławia (2008)

n=212, próba celowa.

Zameldowanie głowy GD - suburbia miast DŚ

n=108, próba celowa

Źródło: badania własne

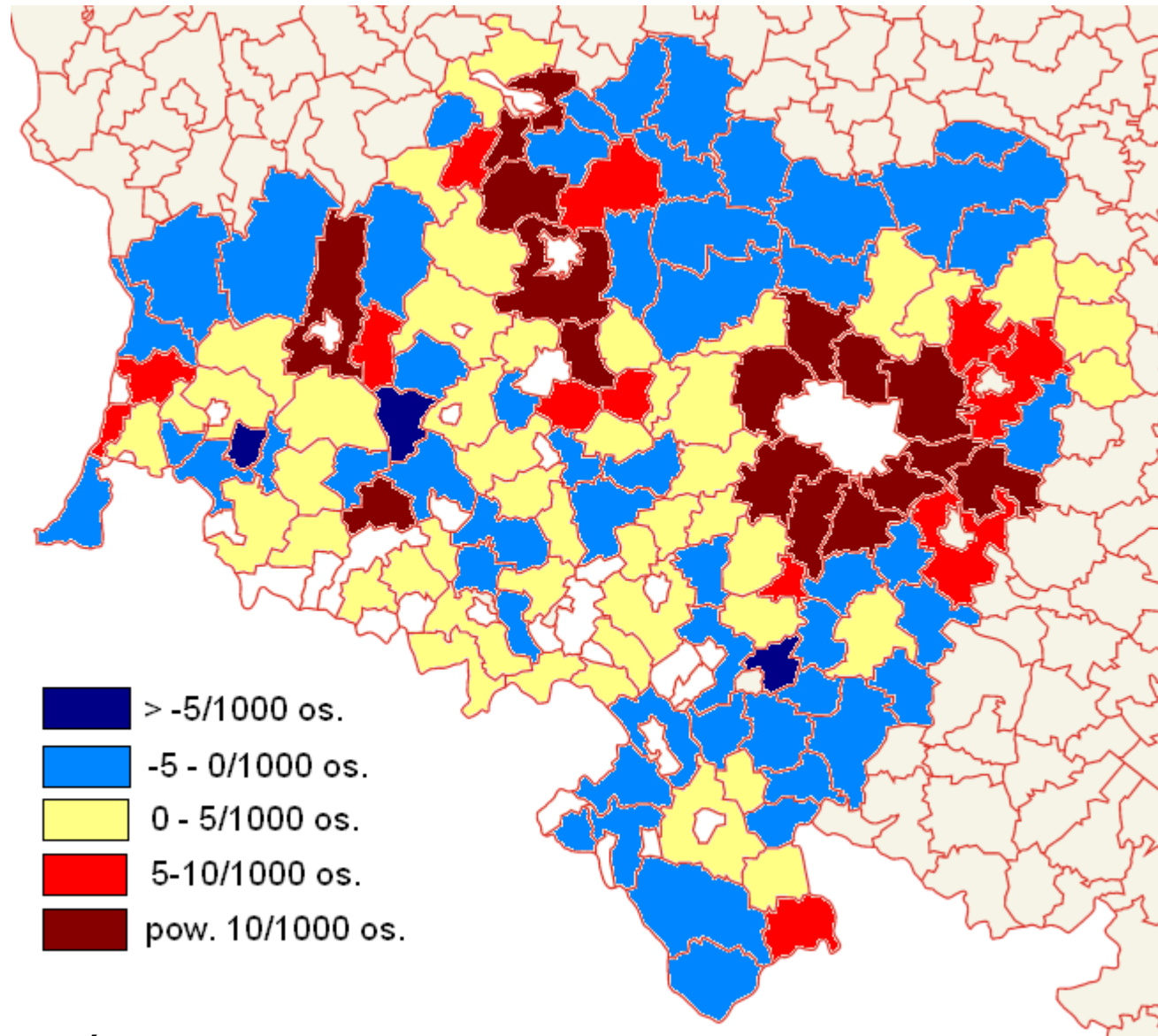
2. Suburbanizacja w Polsce. Wymiar ilościowy.

	2002	2011	2002 = 100%	2011
	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto
Polska	486,2	-204,5	103,3	99,1
Dolny Śląsk	46,4	-38,4	105,6	98,2

Źródło: Spis powszechny 2011. Raport.

2.1 Suburbanizacja – Dolny Śląsk

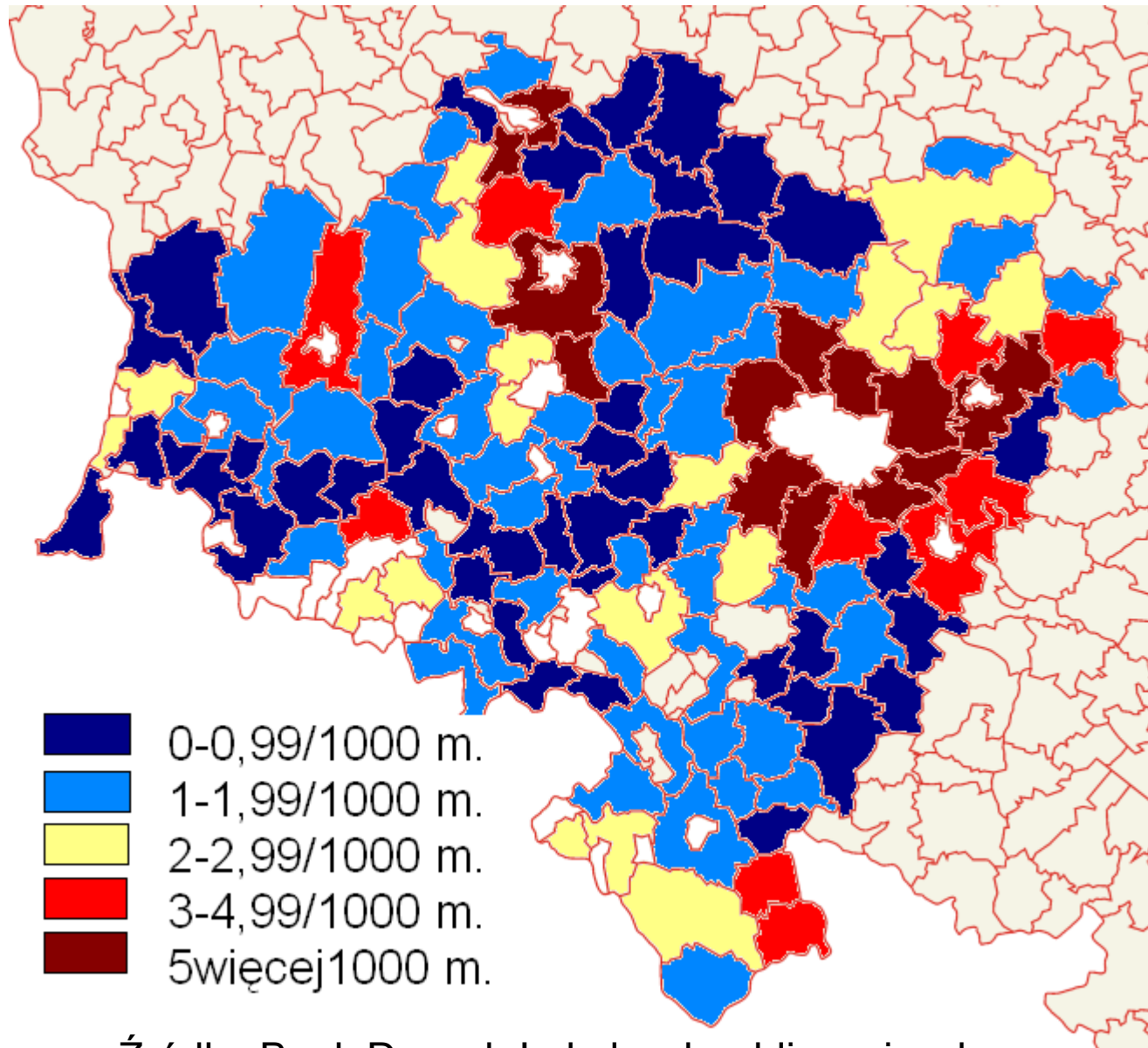
(liczba nowych mieszkańców 2005-2009)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

2.1. Suburbanizacja Dolny Śląsk

(liczba nowych domów oddanych do użytku 2005-2009)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

2.1 Wyspy suburbanizacji

Gmina / pozwolenie na budowę	2007	2008	2009	2010	2011
Jeżów Sudecki	43	49	39	7	9
Siedlęcin	10	2	9	3	2
Dziwiszów	21	8	9	10	3
Czernica					1
Płoszczyna			1	2	
Wrzeszczyn					
Janówek					

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych ze Starostwa powiatowego.

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Suburbanizacja w dzisiejszym rozumieniu występowała w znacznie mniejszym stopniu w miastach socjalistycznych.

- Semi-urbanizacja
- Osiedla robotnicze
- Drugie domy

Zabudowa mieszkaniowa poza granicami miast jest dziś typowym widokiem w wielu miastach post-socjalistycznych (Stanilov, 2007)

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

- Prymat interesów indywidualnych / prywatnych nad interesami zbiorowymi / public

Motywy opuszczenia poprzedniego miejsca zamieszkania

n=212, wielokrotne odpowiedzi

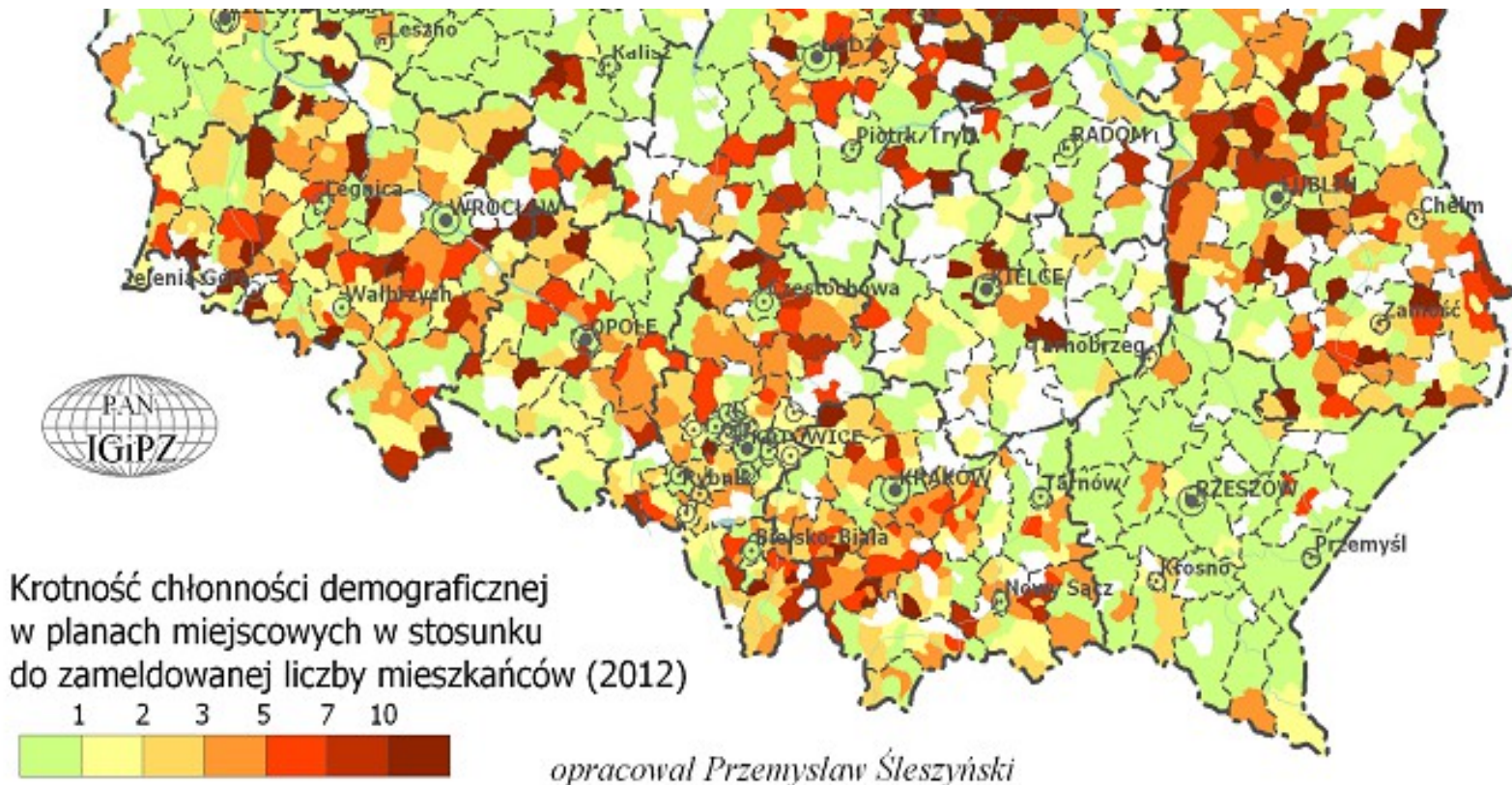

Źródło: badania własne

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

- Triumf sił rynku nad regulacją

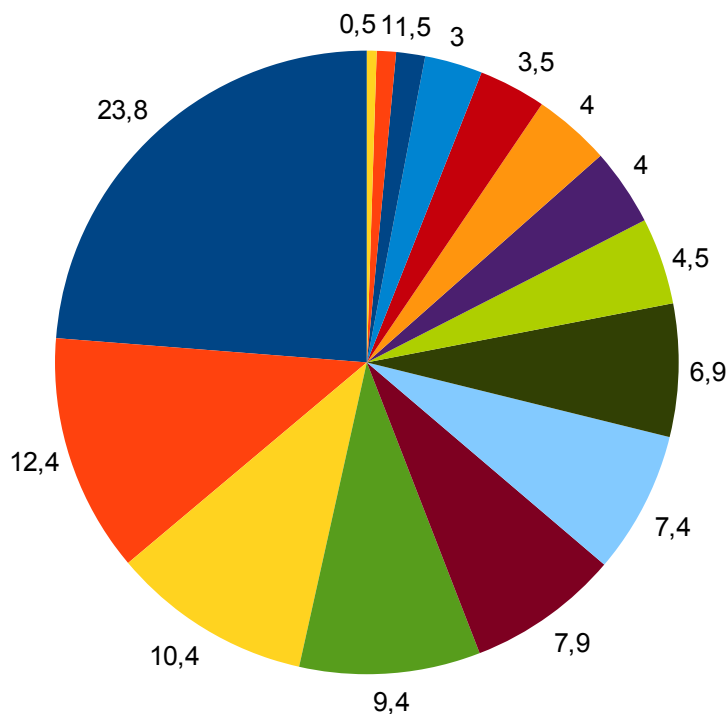
Ryc. 1. Krotność chłonności demograficznej według zapisów w planach miejscowych w stosunku do zameldowanej liczby mieszkańców (2012).

2.2 Suburbanizacja w Polsce

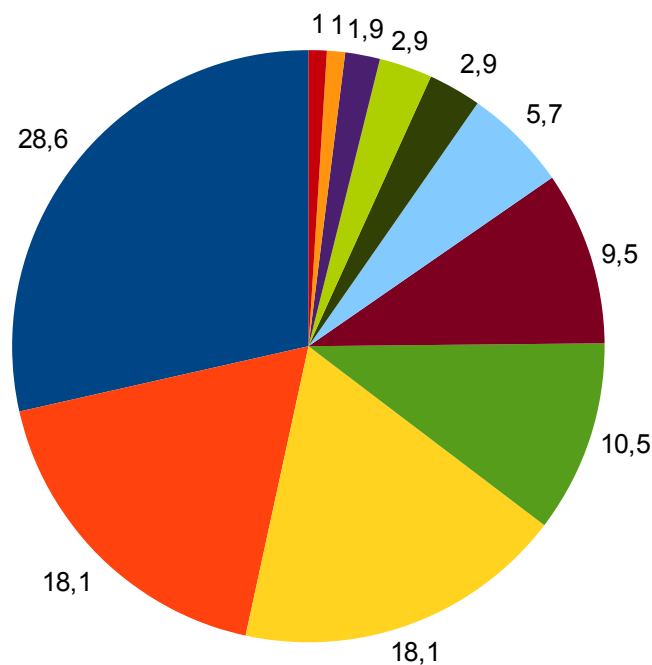
Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

- Suburbanizacja zaczęła się jako ruch wśród lepiej sytuowanych warstw społecznych, potem się rozprzestrzeniła na inne grupy społeczne

Struktura społ-zaw suburbiów Wrocławia

Struktura społ-zaw suburbiów małych i średnich miast Dolnego Śląska

Źródło: badania własne

Nie-umiejętność mieszkania pod miastem

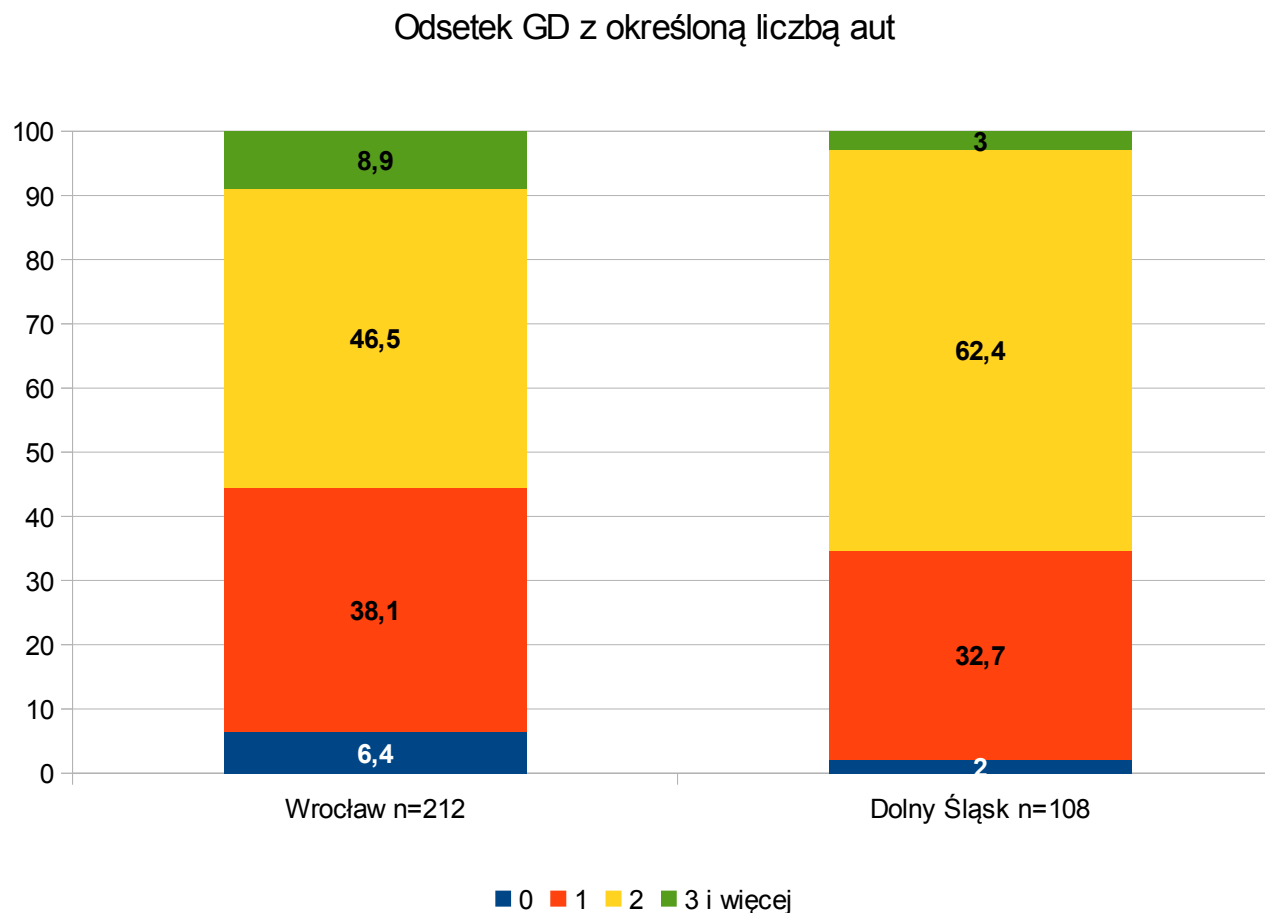
Strategie osvajania:

- (1) odnoszące się do osvajania domu i rozpoczynające się wraz z materialnym budowaniem;
- (2) związane z oswojeniem okolicy, przyrody, ułatwiającym budowanie poczucia związku z zamieszkiwaną miejscowością
- (3) oswojenie się z sobą w nowym kontekście przestrzennym.

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

- Uzależnienie indywidualnej mobilności od aut

Źródło: badania własne

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

„Wyjazd z Osiedla o 6.36 też zapewnił mi dzisiaj jazdę z przyzwoitą prędkością i bez korków. O 7.05 byłam na skrzyżowaniu Piłsudskiego / Świdnicka. Ujdzie:) PS. ale szok przeżyłam ok 6.00 widząc ile samochodów wyjeżdża z osiedla!” [cytat z forum mieszkańców Smolca]

Doświadczenia życia bez samochodu:

„No to nieraz wracam [autobusem] z takim dziadkiem i zawsze mu pomagam zakupy nieść, bo też przyjechał tu ze względu na żonę i przeklina ten Kruszyn.. No bo tu nie ma dojazdu. Jak ktoś chce iść na zakupy, a rzadko kiedy jeździ jakiś autobus "3", ale czasami ona jeździ na ten Kruszyn, a czasami na tamten i człowiek nigdy nie wie gdzie wysiądzie. [Kruszyn, W19]

*Jest autobus, **koleżanka** jedna, koleżanka druga, wszystkie chętne panie, mamy strategię. Jeszcze możemy iść 300 m do miasta i jest "3", jedzie na wieś, więc nie trzeba się martwić.*

*Ewentualnie zostaje nam taksówka, a **sąsiad też jest taksówkarzem**. Wszystko jest poukładane. [Kruszyn, W1]*

2.2 Suburbanizacja w Polsce

Podobieństwa do krajów zachodnioeuropejskich

- Publiczne programy jako napęd suburbanizacji
 - Inwestowanie w infrastrukturę drogową
 - Programy mieszkaniowe

Program MdM

- przekazanie w latach 2014-2018 z budżetu państwa ok. 3,5 miliarda złotych na budownictwo mieszkaniowe.
- celem jest „podtrzymanie zdolności produkcyjnej” sektora budowlanego oraz „poprawienie zdolności kredytowej” osób o niższych zarobkach.
- dotowane wyłącznie mieszkania z rynku pierwotnego w określonym pułapie cenowym (realizowane na obszarach niezurbanizowanych, w znacznej odległości od centrów miast)

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- skondensowana ewolucja

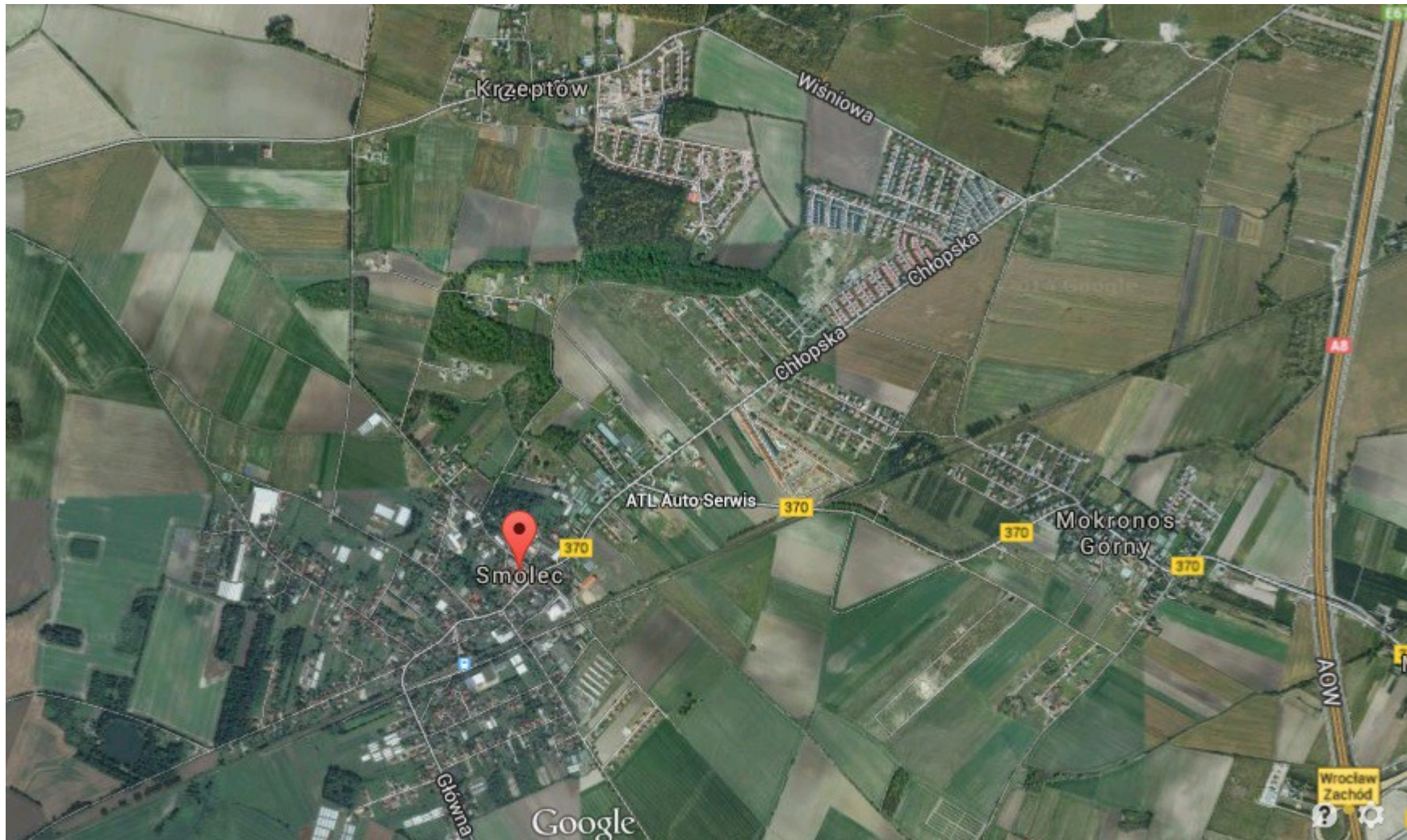
Lata	Ludność miejska w % ludności Polski	Lata	Ludność miejska w % ludności Polski	Lata	Ludność miejska w % ludności Polski
1946	34,0	1970	52,3	1995	61,8
1950	36,9	1975	55,7	2000	61,9
1955	43,8	1980	58,7	2005	61,4
1960	48,3	1985	60,2	2008	61,1
1965	49,7	1990	61,8		

Źródło: Miata w liczbach 2007-2008, GUS

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Skondensowana ewolucja

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Skondensowana ewolucja

- Sekwencje suburbanizacji
- Niejednoznaczne tempo decentralizacji

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Model suburbanizacji: bardziej gęste i mniej rozpraszające się formy osadnictwa
 - Rola indywidualnego inwestora

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wydane pozwolenia na budowę (budynki mieszkalne jednorodzinne)	760	851	437	1 207	1 239	840	1 267	1 714	1 598	1 089
W tym: Budownictwo indywidualne	758	847	432	1 200	955	829	1 241	1 671	1 563	1 055

Źródło: Bank Danych Lokalnych, obliczenia własne

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Oparcie rozwoju podmiejskiego o rdzenie starych wsi

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Administracja terytorialna – nie ma separacji i fragmentacji - jest konkurencja
 - Możliwości wdrażania ZIT w ramach polityki spójności terytorialnej UE, wymagającej zawiązywania paktów terytorialnych, związków ZIT
 - Możliwości wdrażania CLLD (RLKS)

Lubin: *„Dzieci zameldowane pod Lubinem od września (2013) nie będą mogły chodzić do szkół w mieście. Gmina wiejska musi otworzyć własne gimnazjum, a młodsze dzieci przyjąć do wiejskich podstawówek. To już kolejny konflikt między obu samorządami” (GW, 02.02.2013)*

Polska (post-socjalistyczna) suburbanizacja

Różnice wobec krajów zachodnioeuropejskich

- Niewielkie zróżnicowanie społeczne – wartość mieszkań na suburbiach relatywnie wysoka w porównaniu z miastem. Suburbia enklawami zamożności.
 - Zróżnicowania widoczne w obszarach sąsiedowania napływowych i rdzennych mieszkańców
- Postrzeganie zróżnicowań i ich konsekwencje:
 - Wiedza o sobie nawzajem fragmentaryczna, odzwierciedlająca podziały przestrzenne, oparta na stereotypach
 - Norma natychmiastowej wzajemności
 - Brak akumulowanego kapitału zaufania
 - Współpraca „włącz/wyłącz” uruchamiana w sytuacjach problemowych

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

Osiedle podmiejskie jako zintegrowane środowisko mieszkalne

Środowisko mieszkalne - *dom i najbliższe otoczenie przydomowe – zarówno przestrzenne, jak i społeczne. To przestrzeń pośrednia pomiędzy wymiarem domu (mieszkania), a całością jaką tworzy osiedle wraz z całą infrastrukturą.* (Turowski 1979)

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

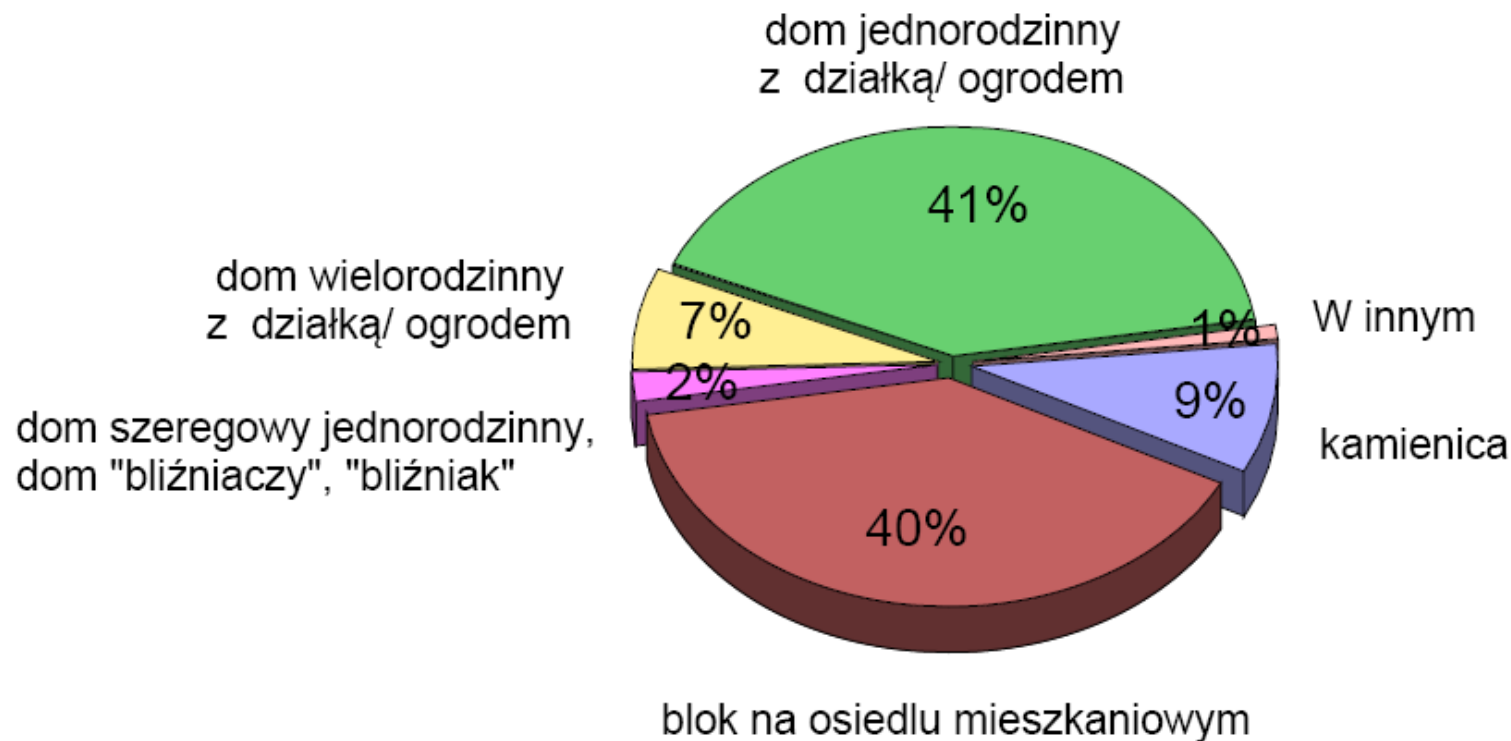
Osiedla mieszkaniowe:

- Oferowały infrastrukturę społeczną dla różnych kategorii mieszkańców (przede wszystkim dzieci i młodzieży)
- Stawały się przestrzenią oswojoną, zagospodarowaną i zawłaszczoną
- Dawały szansę wyłonienia się przestrzeni publicznych
- Sąsiedztwo przestrzenne stawało się wstępem do formowania się więzi sąsiedzkiej – powzięcie wiadomości o drugiej osobie o podobnych cechach położenia demograficznego i społecznego

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

CBOS

RYS. 1. PROSZĘ POWIEDZIEĆ, W JAKIM DOMU, BUDYNKU PAN(I) MIESZKA. CZY JEST TO:

Źródło: Jak mieszkają Polacy, a jak chcieliby mieszkać (CBOS 2010)

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

Cechy osiedli podmiejskich:

Tkanka infrastrukturalna:

- rozwinięta w bardzo ograniczonym stopniu,
- ośrodki podstawowych usług (sklep, szkoła, przychodnia, punkty usługowe) w odległej siedzibie gminy – indywidualny dojazd,
- w sytuacji wyboru – preferencja dla miasta.

Tkanka przestrzenna:

- pasma nowej zabudowy wyodrębniają się zwykle „w kontraście” do rdzenia starej wsi
- podmiejskie mikro-środowisko mieszkalne nie zawiera pobliskich budynków mieszkalnych,
- brak przestrzeni o charakterze półprywatnym/półpublicznym,
- kondycja przestrzeni publicznych starych wsi – znikome znaczenie dla nowych osadników.

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

Cechy osiedli podmiejskich:

- Tkanka społeczna:
 - osiedla podmiejskie „na surowym korzeniu”?
 - obecność społeczności o zwykle niższych statusach, zakorzenionej – odrębny świat,
 - ograniczenie kontaktów pomiędzy nowymi osadnikami do kilku przestrzennie najbliższych osób,
 - styczności „przy płocie” – brak przestrzeni spotkań nie ingerujących w prywatność
 - pasywność lokalnych inicjatorów, organizatorów życia lokalnego

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

Czynniki modyfikujące sytuację dzieci i młodzieży:

- Organizacja przestrzenna osiedla
 - Układ domów
 - Odległość do miasta
 - Odległość do rdzenia starej wsi
- Społeczna kompozycja osiedla
 - Obecność lub brak innych rodzin z dziećmi w podobnym wieku
- Aktywność ekonomiczna rodziców
 - Czy oboje pracują?
- Jakość infrastruktury społecznej dla dzieci
 - Place zabaw, orliki
 - Domy kultury, biblioteki
 - Program wiejskich świetlic

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

- Izolacja od kontaktów społecznych z grupami rówieśniczymi w dawnym miejscu zamieszkania

Ograniczenie kontaktów z grupą rówieśniczą z dawnego miejsca zamieszkania

Ograniczenie kontaktów z grupą rówieśniczą z dawnej miejscowej szkoły

„Zdaniem tej mojej młodszej córki gorsze jest to, że nie może spotykać się z koleżankami, bo tak to by sobie wyszła i wróciła do domu, a tak... a tak nie może, nie, musiałyby tam jeździć czerwonym autobusem czy musielibyśmy ją zawozić, jeszcze jest za mała, żeby jeździć.” [Kruszyn, W5]

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

- Izolacja od kontaktów społecznych w nowym miejscu zamieszkania
- Dzieci nowych osadników chodzą do różnych szkół w mieście
- Dzieci rdzennych mieszkańców chodzą do szkoły na wsi
- Dzieci nowych osadników są obciążone bogatym programem zajęć pozalekcyjnych – problem budżetu czasu wolnego
- Brakuje infrastruktury społecznej usuwającej dystanse społeczne i przestrzenne pomiędzy dziećmi
- Orliki tylko dla chłopców?
- Dzieci powielają elementy stylu życia rodziców – brak kontaktów na wskroś podziału starzy-nowi

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

- Trudności w nawiązaniu kontaktów z rówieśnikami (tak „nowych” jak i rdzennych) ze względu na słabość infrastruktury społecznej i urządzeń rekreacyjnych.
 - Brak podwórek – zabawy w domu,
 - Słabość programu społecznego dla świetlic wiejskich,
 - Brak obiektów sportowych użytecznych dla dzieci obu płci,
 - Brak centrów kulturalnych, bibliotek,
 - Monofunkcyjność obiektów szkolnych, budynków parafialnych
 - Względna pasywność liderów, inicjatorów, organizatorów

„Były jasełka w zeszłym roku, dwa lata temu. Jest pani, która przygotowuje program, dobierane są dzieci. Pani to z nimi opracowuje i dzieci występują. W ogóle jest Wigilia taka. Bardzo fajnie to jest zorganizowane. Jak chodzi o szkołę, to tutaj się dla dzieci dzieje dużo. Jest Dzień Dziecka, Dzień Mamy. Fajnie zaakcentowane takim ogniskiem, grillem. Ciasta są. Inny charakter ma szkoła na wsi, inny charakter ma szkoła w mieście. Bo na przykład w tej szkole są takie zwyczaje, że na wywiadówkach na przykład to jest bardzo przyjemne. Ale gdzie indziej niespotkane. Że na wywiadówkę się piecze ciasto. Ktoś przynosi kawę. I siedzą rodzice, siedzi pani.” [Łagów, W8]

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

- Słabości infrastruktury transportu publicznego i niedostatków infrastruktury drogowej uzależniają dzieci od samochodu rodziców *„wychowanie na tylnym siedzeniu SUVa mamy”*
 - Dojazdy do szkoły
 - Dojazdy na liczne zajęcia pozalekcyjne (rozbuchane ambicje rodziców czy dawanie dziecku szansy na rozwijanie osobowości)
 - Dojazdy do grup koleżeńskich alokowanych poza miejscem zamieszkania
 - Dojazdy do przestrzeni konsumpcji

Nie, [synowie] raczej nie chcieli [się przeprowadzić]. Oni chcieli w mieście, bo mają tam kolegów pod ręką, a w tej chwili muszą dojeżdżać. Musimy ich samochodem dowozić, jak taksówką. W tę i z powrotem. Jak pani słyszała - powiedział, że nie jest zadowolony.
[Jeżów Sudecki, W1]

Problemy integracji dzieci i młodzieży w osiedlach podmiejskich na Dolnym Śląsku

Dlaczego problemy dzieci i młodzieży nie są dostrzegane i rozwiązywane?

- „małe dzieci – mały kłopot”
- uzasadnianie problemów czynnikami aprzestrzennymi – „taki wiek”, „brak czasu”
- zróżnicowana sytuacja dzieci w różnych gminach – rozmywanie się problemu
- indywidualne zmartwienie – nie problem społeczny kumulujący się w osiedlach podmiejskich
- dążenia rodziców do wyciszania konfliktów rodzinnych

Kto może współdziałać:

- Dzieci
- Rodzice
- Lokalni liderzy: sołtys, proboszcz, dyrektor szkoły, liderzy organizacji III sektora